

UOT: 338.244, 338.43, 631.1

AQRAR SAHƏDƏ İNNOVATİV İDARƏETMƏ: EFFEKTİV STRATEJİ PLANLAŞDIRMA YANAŞMASI

Zöhrə Eldar qızı Abbasova

Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin doktorantı

e-mail: zmabbasova@gmail.com

Xülasə

Kənd təsərrüfatı sektorunun inkişafı, kənd yerlərində yoxsulluğun azaldılması, ərzaq təhlükəsizliyinə nail olmaq və dayanıqlı iqtisadi inkişafa dəstək vermək vacib strateji məqsədlərin sırasında yer alır. Davamlı iqtisadi artım sosial-iqtisadi inkişafın ilkin şərtlərindən biridir. Bu səbəbdən daha çox gəlir və məşğulluq imkanları yaradacaq strateji planlaşdırmanı inkişaf etdirmək vacibdir. Aqrar sahədə innovativ idarəetmə formalarından biri kimi strateji planlaşdırmadan istifadə effektiv qərarların qəbuluna və bu əsasda fəaliyyətin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə şərait yaradır.

Açar sözlər: *aqrar sahə, innovativ idarəetmə, strateji planlaşdırma, hədəf, dayanıqlı inkişaf.*

Giriş

Müasir şəraitdə düzgün planlaşdırılmış idarəetmə aqrar sahənin inkişaf etməsində mühüm rol oynayır. Bu sahədə dünya praktikasında aşağıdakı iki əsas tendensiya hazırda özünü daha qabarıq göstərir:

- 1) Ölkələrin və dövlətlərin milli təhlükəsizlik səviyyəsini, o cümlədən ərzaq təhlükəsizliyini yüksəltmək istəyi;
- 2) Mikroiqtisadi səviyyədə iqtisadi və digər faydaları maksimuma çatdırmaq üçün bütün institusional seqmentlərin (kiçik, orta, iri müəssisələr) əməkdaşlığının intensivləşdirilməsi.

Belə şəraitdə aqrar-sənaye bazarının institusional seqmentləri arasında qarşılıqlı maneələrin aradan qalxmasını izləyə bilirik, amma digər tərəfdən aqrar-sənaye bazarlarında təsərrüfat subyektlərinin qarşılıqlı fəaliyyətinin aspektləri həmişə səmərəliliklə xarakterizə olunmur. Belə ki, iqtisadi faydaların intensivliyi və maksimum dərəcədə artırılması problemi tam həll olunmur. Bunun bir neçə obyektiv səbəbi var:

- Əvvəla, aqrar-sənaye sektoru yüksək kapital intensivliyi, aşağı gəlirlilik, strateji və institusional investorlar üçün investisiya cəlbediciliyinin kifayət qədər yüksək olmaması ilə xarakterizə olunur;

- İkincisi, aqrar-sənaye sektorunun əmək bazarındakı tələb baxımından cəlbediciliyi aşağıdır, bu da öz növbəsində iqtisadi subyektlərin inkişafının intellektual və strateji potensialını azaldır;

- Üçüncüsü, uzun müddət aqrar-sənaye sektorunda insan sağlamlığına zərər verə biləcək müəyyən qidaların istehsalına yol verilmişdir;

- Dördüncüsü, dünyanın bir çox bölgəsində aqrar sahədə iqtisadi fəaliyyətlər ekstensiv inkişaf növündən intensiv inkişafa keçid üzərində qurulmamışdır.

Yuxarıda göstərilən səbəblər daha çox aqrar-sənaye sektorunda fəaliyyət göstərən kiçik sahibkarlıq (ailə təsərrüfatı) subyektləri baxımından aktualdır. Azərbaycan kimi ölkələrdə fəaliyyət göstərən iri sənaye və istehsal müəssisələri ilə strateji innovativ qarşılıqlı əlaqələrin təkmilləşdirilməsi aqrar-sənaye sektorunda kiçik müəssisələrin fəaliyyətinin optimallaşdırılmasının əsas istiqamətlərindən biri hesab edilə bilər.

Müasir şəraitdə aqrar-sənaye sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələr üç əsas tendensiyaya uyğun inkişaf edir: müştəri fokusu, ixtisaslaşma, informasiya texnologiyalarının biznesdə artan nüfuzu.

Strateji planlaşdırmanın aqrar sahənin inkişafında rolu

Yuxarıda göstərilən bütün aspektləri nəzərə alaraq aqrar sahədə uğurlu inkişaf üçün strateji planlaşdırma inkişaf etdirilməlidir. Strateji planlaşdırma nisbətən yeni bir termdir və bəzi müşahidəçilərə görə, idarəetmədə baş verən sakit inqilabın bir hissəsi (məsələn, 3, 6, 12) kimi qiymətləndirilməlidir. Bir sıra tədqiqatlar (məsələn, 2, 12, 14) ən yaxşı menecerlərin dövlət sektoru təşkilatlarının özünəməxsus xüsusiyyətlərini həll etmək üçün strateji idarəetmə prosesləri yaratdıqlarını göstərilir. Anlaşma, konsepsiya, baxış və hədəflər baxımından “başımızdakıları” bilmək vacibdir ki, dəyişməyin mənalı olub-olmadığına qərar verə bilək. Dəyişdirəcəyiksə, baxış və hədəfləri, uğur ölçmələrini və təşəbbüs variantlarını təyin edərək seçim aparmaqla prioritetlərimizi müəyyənləşdirmək və sonunda dizayn etməklə həyata keçirərək strateji planlaşdırma yolu ilə bizi uğura doğru aparacaq ideal yol xəritəsini müəyyən etməliyik.

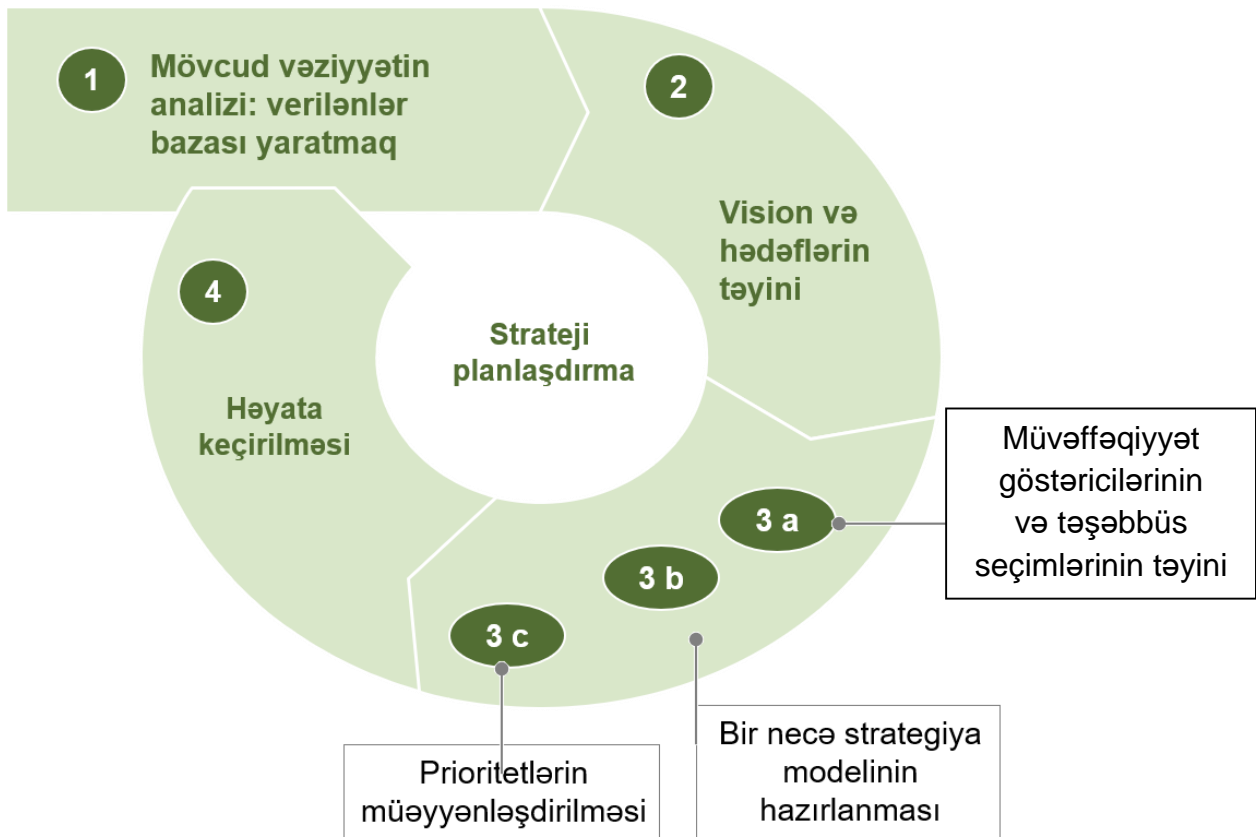
Strateji planlaşdırmanın mərhələləri

İdarəetmədə dəyişikliyin səbəbləri hər bir təşkilata görə fərqlənə bilər və hər hansı bir xüsusi vəziyyətdə onun şərtlərinin aydınlaşdırılması vacibdir. Strateji planlaşdırma alətinin tətbiqini aktuallaşdıran əsasən aşağıdakı üç əsas amil ayrılır:

- Böhran
- Hədəf
- Dayanıqlı inkişaf fəlsəfəsi

Strateji planlaşdırmanın tətbiqi 4 vacib addımı əhatə edir və müəssisənin yol xəritəsi olur (*Şəkil*).

Şəkil. Strateji planlaşdırmanın həyata keçirilməsi mərhələləri.

Mənbə: (10)

Hər addımda qurumlar qarşılaşdıqları çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün strategiyalar hazırlayırlar. Kənd təsərrüfatı sektorunun çoxsaylı maraqlı tərəflərə, geniş ərazi əhatəsinə və ətraf mühətdə yüksək qeyri-müəyyənliyə malik olması bu sahə üzrə situasiya təhlilini mürəkkəbləşdirir. Bu sahədəki geniş hədəflər və fərsətlər səbəbindən istehsal qurumunun verdiyi faydaları müəyyənləşdirmək çətin ola bilər. Sözügedən çətinliklərdən qaçmaq üçün geniş və kontekstli diaqnostika vasitəsi ilə müəssisənin fəaliyyətinə təsir edən əsas tendensiyalar müəyyənəndirilməli, təsirlər təhlil edilməli və strateji plan hazırlanmalıdır. Bu səbəbdən, hazırlanan strateji planı maraqlı tərəflərlə (bizim vəziyyətimizdə özəl şirkətlərlə) müzakirə etmək önəmlidir.

Dövlət xidmətləri öz benefisiarlarını seçə bilmədikləri üçün effektivlikdən çox kapitalla üstünlük verirlər. Makro səviyyədə ən yaxşı strateji planlaşdırma üçün bütün xidmətlərin əhatə dairəsi nəzərdən keçirilməli, eyni zamanda benefisiarlar seqmentləşdirilməli və resurslar strategiyanın prioritet səviyyəsinə əsasən ayrılmalıdır. Bundan əlavə, hazırlanmış “yol xəritəsini” maraqlı tərəflərlə bölüşmək və görüşlər təşkil etmək vacibdir. Həmin görüşlərdə qaldırılan əsas məsələlər konkretləşdirilərək maraqlı tərəflərlə bunların təhlili aparılmalı, sonra təsir və risk səviyyəsinə əsasən prioritetlər müəyyənəndirilməlidir.

Strateji planlaşdırmada növbəti vacib addım seçimlərə üstünlük verməkdir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə təşəbbüsləri təsdiqləmək və sınaqdan keçirmək üçün istifadə olunan məhdud məlumatlar və analitik vasitələr səbəbindən qərar qəbul edən təşkilat seminarları və sorğular təşkil etməlidir.

Fəaliyyət mühitində mütəmadi baş verən dəyişikliklər səbəbindən uzun müddət bir strategiyaya sadıq qalmaq çətindir. Risklərin və uğursuzluqların qarşısını almaq üçün uzun müddət ərzində (məsələn, 5 il) təşkilatın strategiyası inkişaf etdirilir. Bu, bir çox maraqlı tərəfdən dəstək alınmasını təmin edir, beləliklə lüzumsuz dəyişikliklərin dairəsi məhdudlaşdırılır.

Strateji planlaşdırma müvafiq kontekstual faktları ortaya qoymağı və “getmək istədiyimiz yeri” müəyyənləşdirməyi tələb edir.

Planlaşdırmanın məqsədi ilk növbədə düzgün hədəfləri təyin etməkdir. Hər bir strateji hədəf üçün onun hərtərəfli və müvafiq elmi və ya statistik əsaslı olması, həyata keçirilə və qiymətləndirilə bilməsi kimi cəhətlər əsas meyarlar kimi istifadə olunur.

Məqsəd, təşkilatın missiyası və ya hədəfi ilə əlaqəlidir. Məqsəd ümumi formada ifadə edilir və müvafiq tədbirləri əhatə etmir. Məqsədlər hədəflərdə konkretləşir. Norman Nager və T. Harrell Allen “İctimaiyyətlə əlaqələr: Məqsədlərə görə idarəetmə” adlı klassik əsərlərində məqsəd və hədəfin izahında nəqliyyatın hərəkəti ilə bağlı terminlərlə bənzərliyi istifadə etdilər: Məqsədlər istiqamət təyin edərkən hədəflər təyinatı təyin edir (18).

Hər bir strateji hədəf üçün müvafiq tədbirlər hazırlanarkən adətən aşağıdakı meyarlar istifadə olunur:

- Hərtərəflilik və aktualıq;
- Elmi və ya statistik əsasla malik olmaq;
- Müqayisə edilə bilən olmaq;
- Reallıq.

Qeyd edilənlərdən hər biri öz növbəsində effektiv və praktik idarəetmənin elementləri sayılır.

Nəticə

Strateji planlaşdırma ümumi tədqiqat mərhələsindən başlayır və məsələ ilə əlaqəli hədəflərə ümumi baxışı təmin edir. Daha sonra hər bir hədəfə əsaslanan bir sıra təşəbbüslər müəyyənləşdirilir və planın qalan hissəsi formalaşır. Prosesin gedişində hazırlanan təşəbbüslər şablonu strateqlərin əsas suallarının ətraflı və strukturlaşdırılmış şəkildə cavablandırılmasına kömək edir.

Bu şablonun vasitəsilə:

- Həqiqətən təşəbbüs olan və hələ fikir mərhələsində olanlar qiymətləndirilir;
- Təşəbbüsləri başa çatdırmaq üçün uyğun hədəf qoyma, iş planı inkişaf etdirmə və resurs ayırma işləri yerinə yetirilir;
- Təşəbbüslə tanış olmayanlarla ünsiyyət qurulur və yüksək səviyyəli liderlərin bu barədə müzakirələr aparmasına imkan yaradılır;
- Təşəbbüslər vaxtında idarə edilir.

Ədəbiyyat

1. Balabanov V.S. and Borisenko E.N. Food security. International and domestic aspects. Moscow: Editorial URSS, 2002; 550.
2. Bozeman, Barry and Jeffrey D. Straussman, 1990. Public Management Strategies: Guide-lines for Managerial Effectiveness. San Francisco: Jossey-Bass.
3. Bryson, John, 1988. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Bryson, Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations p. 46-66
5. Colley, J. L., & Colley, J. L. (2007). Principles of general management. In Principles of General Management.
6. Denhardt, Robert B., 1993. The Pursuit of Significance: Strategies for Managerial Success in Public Organizations. Belmont, CA. Wadsworth Publishing Co.
7. Kanter, Rosa Beth Moss, 1983. The Change Masters. New York Touchstone Books.
8. Kouzes, James K. and Barry Z. Posner, 1987. The Leadership Challenge. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
9. Mathe, K.M. Agricultural Growth and Food Security: Problems and Challenges International. Journal of Research in Commerce, Economic & Management, 2013; 7 (3): 131-137.
10. McKinsey. Framework for Azerbaijan (source: Ministry of Agriculture of the Republic of Azerbaijan)
11. Molnar, A. Strategic management, and innovative applications of e-government.
12. Osborne, David and Ted Gaebler, 1992. Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit Is Transforming the Public Sector. Reading, MA: Addison Wesley Publishing Co.
13. Peters, Tomas J. and Robert H. Waterman, Jr., 1982. In Search of Excellence. New York: Warner Books.
14. Rainey, Hal G. and Barton Wechsler, 1988. "Executive-Level Transition: Toward a Conceptual Framework". Public Productivity Review vol. 12, pp. 45-59.
15. Rainey, Hal G., 1991. Understanding and Managing Public Organizations. San Francisco: Jossey-Bass.
16. Sekhampu, T.J., Determinants of the Food Security Status of Households Receiving Government Grants in Kwakwatsi, South Africa. Mediterranean Journal of Social Sciences, 2013; 4 (1): 147-153.
17. Semenov, A.A. Cooperation management in integrated industrial structures. State Administration. The newsletter, 2011; 27: 12.
18. T. Harrell Allen; Norman R. Nager (1984). Public Relations: Management by Objectives Published by Longman Publishing Group.
19. Wilson, James Q., 1989. Bureaucracy: What Government Agencies Do and Why They do It. New York: Basic Books.
20. Zuev, E.V. Innovative processes and organizational transformation in the manufacturing sector. Basic Research, 2012; 3: 682-686

Z.E. Abbasova

Ph.D. student of the Agro Researches Center

Innovative agriculture governance: an approach effective strategic planning

Summary

Development of the agricultural sector, poverty reduction in rural areas, achieving food security and supporting sustainable economic development are among the important strategic goals. Sustainable economic growth is one of the prerequisites for socio-economic development. For this reason, it is important to develop strategic planning that will create more revenue and employment opportunities. The use of strategic planning as one of the innovative forms of management in the agricultural sector facilitates effective decision-making and, on this basis, increases the efficiency of activities.

Keywords: *agrarian sector, innovative management, strategic planning, target, sustainable development.*

З.Э. Аббасова

Докторант Центра аграрных исследований

Инновационное управление в аграрном секторе: подход эффективного стратегического планирования

Резюме

Развитие сельскохозяйственного сектора, сокращение бедности в сельских районах, достижение продовольственной безопасности и поддержка устойчивого экономического развития являются одними из важных стратегических целей. Устойчивый экономический рост - одна из предпосылок социально-экономического развития. По этой причине важно разработать стратегическое планирование, которое создаст больше возможностей для доходов и трудоустройства. Использование стратегического планирования как одной из инновационных форм управления в аграрном секторе способствует эффективному принятию решений и на этой основе повышает эффективность деятельности.

Ключевые слова: *аграрный сектор, инновационный менеджмент, стратегическое планирование, цель, устойчивое развитие.*